

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ઉમાશંકર

વિરુદ્ધ

છત્તીસગઢ રાજ્ય

૫ ઓક્ટોબર, ૨૦૦૧

[સૈયદ શાહ મોહમ્મદ કાદરી અને એસ. એન. કુકાન, ન્યાયમૂર્તિ]

દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦:

કલમ ૪૮૯ બી અને ૪૮૯ સી – આરોપીઓએ બજારમાં નકલી ચલણી નોટો અને તેના કબજામાંથી મળી આવેલી સમાન ચલણી નોટો ફેલાવી હોવાનું જાણવા મળ્યું – કલમ ૪૮૯એ, ૪૮૯બી અને ૪૮૯સી હેઠળ કાર્યવાહી – ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કલમ ૪૮૯બી અને ૪૮૯સી હેઠળ દોષિત ઠરાવવામાં આવ્યા અને સજા સજા ફટકરાવામાં આવી – હાઈકોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો પરંતુ સજા ઓછી કરવામાં આવી – કલમ ૪૮૯ બી અને ૪૮૯ સી હેઠળ ગુનાનો અર્થ એ છે કે "ચલણી નોટો અથવા બેંક નોટો બનાવટી અથવા નકલી હોવાનું જાણવું અથવા માનવાનું કારણ હોવું" – આવા મેન્સરીયા વિના, અન્ય વ્યક્તિ પાસેથી

વેચાણ, ખરીદી અથવા પ્રાપ્ત કર્યા વિના અથવા વાસ્તવીક બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટો અથવા બેંક નોટોની હેરફેર કરવી અથવા ઉપયોગ કરવો એ કલમ ૪૮૯ બી હેઠળ ગુનો ગણવા માટે પૂરતું નથી – તેવી જ રીતે ઉપરોક્ત મેન્સરીયાની ગેરહાજરીમાં આવી નોટો રાખવી અથવા તેનો ઉપયોગ કરવાનો ઇરાદો રાખવો એ કલમ ૪૮૯સી હેઠળ કેસ કરવા માટે પૂરતું નથી – આરોપી પાસે જરૂરી મેન્સરીયા હતો તે દર્શાવવા માટે કોઈ સામગ્રી રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવતી નથી. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલ અનુમાન પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૪ હેઠળ માન્ય નથી – એવું પણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી કે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીને તેની તપાસમાં ચલણી નોટો નકલી અથવા નકલી હોવા અંગે કોઈ ચોક્કસ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો હતો – કલમ ૪૮૯ બી અને ૪૮૯ સી હેઠળ ઘડવામાં આવેલા આરોપો સાબિત થયા નથી – દોષિત ઠરાવવાનો હુકમ અને સજા રદ કરવામાં આવી – પુરાવા અધિનિયમ, ૧૮૭૨ – કલમ ૪ – ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ – કલમ ૩૧૩ – ફોજદારી કાયદો – મેન્સરીયા

ક્રિમિનલ અપીલેટ જ્યુરિસડિક્શન: ૨૦૦૧ ની ફોજદારી અપીલ નંબર ૧૦૨૪.

સી. આર. એલ. એ. નંબર ૩૯ માં મધ્ય પ્રદેશ હાઈકોર્ટના ૨.૧૧.૯૯ ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા વતી પ્રમોદ સ્વરૂપ, સુશ્રી પરીના સ્વરૂપ અને પ્રવીણ સ્વરૂપનો સમાવેશ થાય છે.

પ્રતિવાદી વતી પ્રકાશ શ્રીવાસ્તવ માટે શ્રીમતી ગીતાંજલિ મોહન.

કોર્ટનો નીચેનો આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો:

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૮૯-બી અને ૪૮૯-સી (ટૂંકમાં, 'આઈ. પી. સી.') હેઠળ બિલાસપુરના વિદ્વાન છટ્ટા વધારાના સત્ર ન્યાયાધીશની ફાઈલ પર ૧૯૯૧ ના સત્ર સુનાવણી નંબર ૨૬ માં દોષિત, જેને દરેક ગુનામાં ત્રણ વર્ષની સખત કેદની સજા ફટકારવામાં આવી હતી, તે ૧૯૯૨ ના ગુનાહિત અપીલ નંબર ૩૯ માં જબલપુર ખાતેની મધ્ય પ્રદેશની ઉચ્ચ અદાલતના ચુકાદાની અપીલમાં છે, જે તેને ૧૧ નવેમ્બર, ૧૯૯૯ ના રોજ આંશિક રીતે મંજૂરી આપે છે. ઉચ્ચ અદાલતે દોષિત ઠેરવ્યો હતો પરંતુ કલમ ૪૮૯-બી હેઠળ ત્રણ વર્ષની સખત કેદની સજાને ઘટાડીને બે વર્ષની સખત કેદ અને કલમ ૪૮૯-સી હેઠળ એક વર્ષની સખત કેદ કરી હતી.

અપીલકર્તાના વકીલ-ઓન-રેકૉર્ડ શ્રી પ્રવીણ સ્વરૂપ અને પ્રતિવાદી-રાજ્ય માટે વકીલ-ઓન-રેકૉર્ડ શ્રી પ્રકાશ શ્રીવાસ્તવ સાથે હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી ગીતાંજલિ મોહન સાથે હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રમોદ સ્વરૂપની દલીલો સાંભળી.

અપીલકર્તા સામેના આરોપની ગંભીરતા એ છે કે ૨૫ મે, ૧૯૯૦ના રોજ રાત્રે લગભગ ૧૦ વાગ્યે તેણે ૩. ૫ લેખે એક કિલો ગ્રામ કેરી ખરીદી હતી, જેની કિંમત ૩. ૧૦૦ ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી ૪ ને આપી, જે તેની વાસ્તવિકતા પર શંકા કરતા હતા. તેમણે તે ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી નં. ૨ અને ૭ ને બતાવ્યું. જેમણે એમ પણ કહ્યું કે તે નકલી ચલણી નોટ હતી. તેને પોલીસને સોંપવામાં આવ્યો હતો જેણે તેની પાસેથી આવી વધુ ૧૩ નકલી ચલણી નોટો જપ્ત કરી હતી.

વધુમાં, તેના ઘરમાંથી કેટલાક કાગળો, વિવિધ રંગો ના રીફીલ અને કાતર પણ મળી આવ્યા હતા.આ તથ્યોના આધારે તેમની સામે આઈ. પી. સી. ની કલમ ૪૮૯-એ, ૪૮૯-બી અને ૪૮૯-સી હેઠળ આરોપો ઘડવામાં આવ્યા હતા.

રેકૉર્ડ પરના પુરાવાને ધ્યાનમાં લીધા પછી ટ્રાયલ જજે તેને કલમ ૪૮૯-એ હેઠળ આરોપમાંથી મુક્ત કર્યો હતો પરંતુ તેને આઈ. પી. સી. ની કલમ ૪૮૯-બી અને ૪૮૯-સી હેઠળ દોષિત ઠેરવ્યો હતો અને તેને ઉપર જણાવેલા સમયગાળા માટે સજા ફટકારી હતી.અપીલ પર ઉચ્ચ અદાલતે દોષિત ઠેરવવાની પુષ્ટિ કરી હતી પરંતુ ઉપરોક્ત સજામાં ઘટાડો કર્યો હતો.

હાઈકોર્ટ દ્વારા પુષ્ટિ કરાયેલ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા અપીલકર્તાની દોષિતતા, આઈ. પી. સી. ની કલમ ૪૮૯-બી અને કલમ ૪૮૯-સી હેઠળ છે, જે નીચે મુજબ છે:

"૪૮૯-બી. વાસ્તવિક, બનાવટી અથવા પ્રતિરૂપ ચલણ-નોટો અથવા બેંક-નોટો તરીકે ઉપયોગ કરવો.- જે કોઈ વ્યક્તિ કોઈપણ બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટ અથવા બેંક નોટ બનાવટી અથવા નકલી હોવાનું માનવાનું કારણ જાણતા હોવા છતાં, અન્ય કોઈ વ્યક્તિને વેચે છે, વેચે છે અથવા મેળવે છે, અથવા અન્યથા તેનો અસલી ઉપયોગ કરે છે અથવા હેરફેર કરે છે, તો તેને આજીવન કેદની સજા થશે, અથવા દસ વર્ષ સુધીની મુદત માટે કોઈપણ પ્રકારના કારાવાસની સજા થશે, અને તે દંડને પણ પાત્ર થશે.

૪૮૯-સી. બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટો અથવા બેંક-નોટોનો કબજો.-

જે કોઈ તેની પાસે કોઈ બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટ અથવા બેંક-નોટ ધરાવે છે, તે જાણીને અથવા તેને બનાવટી અથવા નકલી હોવાનું માનવાનું કારણ ધરાવે છે અને તેનો ઉપયોગ વાસ્તવિક તરીકે કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે અથવા તેનો ઉપયોગ વાસ્તવિક તરીકે થઈ શકે છે, તેને સાત વર્ષ સુધીની મુદત માટે કોઈપણ વર્ણનની કેદ ની સજા અથવા દંડ અથવા બંને થઈ શકે છે ".

કલમ ૪૮૯-એ થી ૪૮૯-ઈ બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટો અથવા બેંક નોટોના સંબંધમાં વિવિધ આર્થિક ગુનાઓ સાથે સંબંધિત છે. આ જોગવાઈઓ ઘડવામાં વિધાનસભાનો ઉદ્દેશ માત્ર દેશના અર્થતંત્રનું રક્ષણ કરવાનો જ નથી, પરંતુ ચલણી નોટો અને બેંકની નોટોને પર્યાપ્ત રક્ષણ પૂરું પાડવાનો પણ છે. ક્રેડિટ કાર્ડ પ્રણાલીની વધતી ટેવ હોવા છતાં ચલણી નોટો હજુ પણ આપણા દેશમાં મોટી સંખ્યામાં લોકો દ્વારા કરવામાં આવતા વ્યાપારી વ્યવહારોની કરોડરજી છે. પરંતુ આ જોગવાઈઓ બેદરકારી રાખનારાઓ અથવા વપરાશકર્તાઓને સજા આપવા માટે નથી.

ઉપરોક્ત જોગવાઈઓનું અવલોકન દર્શાવે છે કે કલમ ૪૮૯-બી અને ૪૮૯-સી હેઠળના ગુનાઓનું મેન્સરીયા "ચલણી નોટો અથવા બેંકની નોટો બનાવટી અથવા નકલી હોવાનું જાણવું અથવા માનવાનું કારણ હોવું" છે. ઉપરોક્ત મેન્સરીયા વગર અન્ય વ્યક્તિ પાસેથી વેચાણ, ખરીદી અથવા પ્રાપ્ત કરવું અથવા અન્યથા વાસ્તવિક બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટો અથવા બેંક-નોટો તરીકે હેરફેર કરવું અથવા તેનો ઉપયોગ કરવો, આઈ. પી. સી. ની કલમ ૪૮૯-બી હેઠળ ગુનો રચવા માટે પૂરતું નથી. તેથી ઉપર ઉલ્લેખિત કારણોની

ગેરહાજરીમાં કલમ ૪૮૯-સી હેઠળ કેસ બનાવવા માટે કોઈપણ બનાવટી અથવા નકલી ચલણી નોટો અથવા બેંક-નોટો રાખવાનો અથવા તેનો ઉપયોગ કરવાનો ઇરાદો પણ પૂરતો નથી. અપીલકર્તા પાસે જરૂરી મેન્સ રિયા હતી તે દર્શાવવા માટે ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા કોઈ સામગ્રી રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવી નથી. જોકે, ઉચ્ચ અદાલત આ પાસાને સંપૂર્ણપણે ચૂકી ગઈ હતી. ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીર, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીજ અને ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૭ ના પુરાવાના આધારે વિદ્વત ટ્રાયલ જજ કે તેઓ ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીજ ને કથિત ચલણી નોટ આપવામાં આવી હોવાનું નક્કી કર્યું હતું, તે નકલી હોવાનું "અનુમાનિત" હતું. ઘટનાની તારીખે અપીલકર્તા ૧૮ વર્ષનો વિદ્યાર્થી હોવાનું કહેવાયું હતું. આ કેસની હકીકતો પર ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા દોરવામાં આવેલી ધારણા પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૪ હેઠળ માન્ય નથી. વધુમાં એવું પણ દર્શાવવામાં આવ્યું નથી કે દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ અપીલકર્તાની તપાસમાં ચલણી નોટો નકલી કે નકલી હોવા અંગે કોઈ ચોક્કસ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો હતો. આ તથ્યો પર અમારી પાસે એવું માનવા સિવાય કોઈ વિકલ્પ નથી કે કલમ ૪૮૯-બી અને ૪૮૯-સી હેઠળ ઘડવામાં આવેલા આરોપો સાબિત થયા નથી. તેથી અમે અપીલકર્તાને આઈ.પી.સી. ની કલમ ૪૮૯-બી અને કલમ ૪૮૯-સી હેઠળ આપવામાં આવેલી સજા અને દોષિત ઠેરવવાના હુકમને રદ કરીએ છીએ અને તેને કથિત આરોપીમાંથી મુક્ત કરો [જુઓ:એમ. મમ્મુટ્ટી વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય, AIR (૧૯૭૯) SC ૧૭૦૫.

તદનુસાર, હાઈકોર્ટના ૧૯૯૨ની ફોજદારી અપીલ નંબર ૩૯માં ૨ નવેમ્બર, ૧૯૯૯ના રોજ પડકાર હેઠળના આદેશને રદ કરવામાં આવે છે અને અપીલકર્તાને તેની સામે ઘડવામાં આવેલા આરોપોમાંથી મુક્ત કરવામાં આવે છે.

આમ અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે.

આર. પી. અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.